

Richard Heinberg

**Η Πριμιτιβιστική Κριτική
του Πολιτισμού**

Μια μικρή εισαγωγή

Στον σύγχρονο κόσμο της αποξένωσης, της αλλοτρίωσης, των κοινωνικών ανισοτήτων, της οικολογικής καταστροφής, της τεχνολογικής επιβολής, της λεηλασίας και της εκμετάλλευσης των άλλων ζώων και της φύσης, κρίνεται αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε η κριτική στο οικοδόμημα που ονομάζεται πολιτισμός.

Η προσούρα αυτή φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα μικρό μέρος της παραπάνω προσπάθειας, συμβάλλοντας έως ένα βαθμό στη συζήτηση που φαίνεται να είχε ανοίξει πριν λίγα χρόνια στον ελλαδικό χώρο για τον πριμιτιβισμό -και που τώρα έχει ξεκινήσει πάλι- μα και στη γενικότερη συζήτηση που αφορά στην απελευθέρωση του ανθρώπου, των ζώων και της φύσης: στην ολική απελευθέρωση.

Σίγουρα δεν πρέπει να αγνοείται η ύπαρξη και ο ρόλος του καπιταλισμού, η αλληλεπίδρασή του με τον πολιτισμό και οι ειδικές συνθήκες που επικρατούν εξαιτίας της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης. Άλλωστε αυτό το κείμενο και κατ' επέκταση ο πριμιτιβισμός δε δίνει απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα, δεν κατέχει την απόλυτη αλήθεια, κάτι που μας κάνει κι εμάς να μη συμφωνούμε εξ ολοκλήρου με τα όσα λέει ο συγγραφέας.

Αναγνωρίζουμε όμως πως τα ερωτήματα που τίθενται χρήζουν άμεσης απάντησης. Μιας απάντησης που δε θα έρθει αν δεν αρχίσουμε από τώρα να την αναζητούμε στα μαθήματα του παρελθόντος, στους αγώνες των κινημάτων για την απελευθέρωση του ανθρώπου που έχουν υπάρξει στην ιστορία και στους τωρινούς αγώνες. Μιας απάντησης που δε θα είναι ουσιαστική αν δεν αρχίσουμε να κατανοούμε ότι όλοι οι επιμέρους αγώνες οφείλουν να συντεθούν για να μπορέσουν να επιφέρουν μια συνολική, πραγματική αλλαγή προς την ελευθερία.

FERAE NATURAE

ferae-naturae-xvix.blogspot.com

Η παρούσα προσούρα αποτελεί μετάφραση από την ιστοσελίδα primitivism.com του κειμένου «The Primitivist Critique Of Civilization» του Richard Heinberg, που δημοσιεύτηκε το 1995.

I. Πρόλογος

Έχοντας επιλεγεί -είτε ως δικηγόρος του διαβόλου είτε ως αμνός προς σφαγή, δεν είμαι σίγουρος- να διεξάγω την συζήτηση γύρω από την ερώτηση «ήταν ο πολιτισμός ένα λάθος;», θα ήθελα να προσφέρω κάποιες προκαταρκτικές σκέψεις.

Από την οπτική ενός απολίτιστου ατόμου, αυτή η υπόθεση θα φαινόταν να διακατέχεται από ειρωνεία. Εδώ είμαστε, λοιπόν, μερικοί από τους πιο πολιτισμένους ανθρώπους στον πλανήτη, να συζητάμε με τον πιο πολιτισμένο τρόπο που θα μπορούσαμε να φανταστούμε αν ο πολιτισμός ο ίδιος μπορεί να είναι ένα σφάλμα. Οι περισσότεροι από τους συμπολίτες μας πιθανόν να έβρισκαν την συζήτησή μας, πέρα από ειρωνική, ενοχλητική και άσκοπη επίσης· εξάλλου, ποιο άτομο που έχει μεγαλώσει με αυτοκίνητα, ηλεκτρισμό και τηλεόραση θα απολάμβανε την ιδέα της ζωής χωρίς σπίτι και της επιβίωσης μόνο με άγριες τροφές;

Ωστόσο, παρ' όλη την πιθανότητα τουλάχιστον κάποιες από τις επισημάνσεις μας να είναι ειρωνικές, ενοχλητικές και άσκοπες, είμαστε εδώ. Γιατί; Μπορώ να μιλήσω μόνο για τον εαυτό μου. Στην προσωπική μου πνευματική ανάπτυξη βρήκα ότι μια κριτική του πολιτισμού είναι ουσιαστικά αναπόφευκτη για δύο λόγους.

Ο πρώτος έχει να κάνει με καιρίες και βαθιά ενοχλητικές τάσεις του σύγχρονου κόσμου. Σκοτώνουμε, απ' ό,τι φαίνεται, τον πλανήτη. Οι οπαδοί της ρεβιζιονιστικής «σοφής χρήσης» μας λένε ότι δεν υπάρχει τίποτα να ανησυχούμε: οι κίνδυνοι για το περιβάλλον, λένε, έχουν ευρέως μεγαλοποιηθεί. Για μένα αυτή είναι η πιο κατάφωρη μορφή ελπιδοφόρου σκέψεως. Σύμφωνα με τις περισσότερες εκτιμήσεις, οι ωκεανοί πεθαίνουν, ο ανθρώπινος πληθυσμός επεκτείνεται περισσότερο από την μακροπρόθεσμη χωρητικότητα του εδάφους, το στρώμα του όζοντος εξαφανίζεται, και το παγκόσμιο κλίμα δείχνει ανησυχητικά σημάδια αστάθειας. Αν δεν γίνουν δραστικά βήματα, σε πενήντα χρόνια η μεγάλη πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού θα επιβιώνει σε τέτοιες συνθήκες ώστε ο τρόπος ζωής οποιασδήποτε ουσιαστικά ανεπηρέαστης πρωτόγονης φυλής θα είναι παράδεισος συγκριτικά με αυτές.

Τώρα, μπορεί να υποστηριχτεί πως ο πολιτισμός από μόνος του δεν ευθύνεται, ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε έχουν να κάνουν με μεμονωμένες οικονομικές και ιστορικές συγκυρίες. Μα οφείλουμε τουλάχιστον να λάβουμε υπ' όψιν μας την πιθανότητα το σύγχρονο βιομηχανικό μας σύστημα να αντιπροσωπεύει την άνθιση των τάσεων που πηγαίνουν πολύ πίσω. Αυτή, σε κάθε βαθμό, είναι η συνεκδοχή των πρόσφατων εκτιμήσεων των οικολογικών συντριμμιών που απέμειναν από την ύπαρξη του Ρωμαϊκού, Μεσοποτάμιου, Κινέζικου και άλλων προγενέστερων πολιτισμών. Μήπως επαναλαμβάνουμε τα λάθη τους σε μια γιγαντιαία κλίμακα;

Αν ο πρώτος μου λόγος για να ασκήσω κριτική στον πολιτισμό έχει να κάνει με τις επιπτώσεις του στο περιβάλλον, ο δεύτερος έχει να κάνει με τις επιπτώσεις τους στα ανθρώπινα όντα. Ως πολιτισμένοι άνθρωποι, είμαστε επίσης εξημερωμένοι. Για τους πρωτόγονους ανθρώπους είμαστε ότι οι αγελάδες και τα πρόβατα για τις αρκούδες και τους αετούς. Στην ενοικιαζόμενη έκταση που ζω στην Καλιφόρνια ο ιδιοκτήτης έχει δύο λευκές εξημερωμένες πάπιες. Αυτές οι πάπιες έχουν εκτραφεί έτσι ώστε να έχουν φτερά τόσο μικρά που να τις αποτρέπουν να πετάνε. Αυτή είναι μια άνεση για τους ιδιοκτήτες τους, μα συγκρινόμενες με τις άγριες πάπιες, αυτές είναι πλάσματα

αξιολύπητα.

Πολλοί πρωτόγονοι άνθρωποι τείνουν να μας βλέπουν ως αξιολύπητα πλάσματα, επίσης -παρόλο που μας βλέπουν και ως ισχυρούς και επικίνδυνους εξαιτίας της τεχνολογίας μας και των άκρατων αριθμών μας. Θεωρούν τον πολιτισμό ως ένα είδος κοινωνικής ασθένειας. Εμείς οι πολιτισμένοι άνθρωποι φαίνεται να δρούμε λες και είμαστε εξαρτημένοι από ένα ισχυρό ναρκωτικό -ένα ναρκωτικό που εμφανίζεται με τις μορφές του χρήματος, των βιομηχανικών αγαθών, του πετρελαίου και του ηλεκτρισμού. Είμαστε αβοήθητοι χωρίς αυτό το ναρκωτικό, κι έτσι έχουμε φτάσει στο σημείο να βλέπουμε κάθε απειλή προς την παροχή αυτού ως απειλή για την ίδια μας την ύπαρξη. Γι' αυτό ελεγχόμαστε εύκολα -μέσω της επιθυμίας (για περισσότερα) ή του φόβου (πως ότι έχουμε θα το χάσουμε)- και τα ισχυρά διαφημιστικά και πολιτικά συμφέροντα έχουν μάθει να ενορχηστρώνουν τις επιθυμίες και τους φόβους μας προκειμένου να πετύχουν τους δικούς τους σκοπούς για κέρδος και έλεγχο. Όταν μας λένε ότι η παραγωγή του ναρκωτικού μας εμπεριέχει δουλεία, κλοπή και φόνο, ή οικολογικά αντίστοιχα, προσπαθούμε να αγνοήσουμε τις πληροφορίες αυτές ώστε να μην χρειαστεί να αντιμετωπίσουμε μια αφόρητη διπλή δυσφορία.

Από τη στιγμή που ο παρών πολιτισμός είναι εκ προτύπου οικολογικά μη βιώσιμος στην σημερινή του μορφή, λογικό είναι οι απόγονοί μας να ζουν εντελώς διαφορετικά σε μερικές δεκαετίες, είτε ο νέος τρόπος ζωής τους προκύψει από συνειδητή επιλογή ή εξ ορισμού. Αν η ανθρωπότητα επιλέξει αυτό το μονοπάτι σκοπίμως, πιστεύω ότι οι σκοποί μας πρέπει να περιλαμβάνουν μια κριτική του πολιτισμού στο σύνολό του, σαν αυτή που πραγματοποιούμε τώρα. Η ερώτηση που ενέχει μια τέτοια κριτική είναι «τι έχουμε κάνει ισχνά ή αλόγιστα στο παρελθόν που μπορούμε να κάνουμε καλύτερα τώρα;». Σ' αυτό το δημιουργικό πνεύμα παραθέτω τα σχόλια που ακολουθούν.

II. Πολιτισμός και Πριμιτιβισμός

Τι είναι πριμιτιβισμός;

Η εικόνα μιας χαμένης χρυσής εποχής ελευθερίας και αθωότητας βρίσκεται στην καρδιά όλων των θρησκειών του κόσμου, είναι ένα από τα πιο δυνατά θέματα της ιστορίας της ανθρώπινης σκέψης και είναι η νεότερη και πιο χαρακτηριστική έκφραση του πριμιτιβισμού -της διηνεκούς πεποίθησης για την αναγκαιότητα της επιστροφής στις ρίζες.

Σαν φιλοσοφική ιδέα, ο πριμιτιβισμός είχε ως εκφραστές του τον Λάο Τσε, τον Ρουσσώ και τον Θωρό, καθώς επίσης και τους περισσότερους προσωκρατικούς, τους Εβραίους και Χριστιανούς θεολόγους του Μεσαίωνα, και τους αναρχικούς κοινωνικούς θεωρητικούς του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, εκ των οποίων όλοι υποστήριζαν (σε διαφορετικές βάσεις και με διαφορετικούς τρόπους) την υπεροχή μιας απλής ζωής κοντά στην φύση. Πιο πρόσφατα, πολλοί ανθρωπολόγοι έχουν εκφράσει τον θαυμασμό τους για τα πνευματικά και υλικά πλεονεκτήματα των τρόπων ζωής των πιο πρωτόγονων κοινωνιών του κόσμου -τους επιζώντες τροφοσυλλέκτες-κνηγούς που αποτελούν πλέον λιγότερο από το ένα εκατοστό του ενός εκατοστού του παγκόσμιου πληθυσμού.

Εντωμεταξύ, καθώς ο πολιτισμός πλησιάζει σε μια κρίση επισπευσμένη από τον υπερπληθυσμό και την καταστροφή της οικολογικής ακεραιότητας του πλανήτη, ο πριμιτιβισμός χαίρει δημοφιλούς παλινόρθωσης, αυξάνοντας το ενδιαφέρον για το σαμανισμό, τα ιθαγενή έθιμα, τη βοτανολογία, τον ριζοσπαστικό περιβαλλοντισμό και τα φυσικά τρόφιμα. Υπάρχει μια ευρεία (αλλά για κανένα λόγο καθολικά μοιραζόμενη) αίσθηση ότι ο πολιτισμός έχει ξεπεράσει τα όρια σχετικά με την κυριαρχία του πάνω στην φύση, και για να επιβιώσουμε -ή τουλάχιστον να ζήσουμε με ευχαρίστηση- πρέπει να επανακτήσουμε κάτι από τον αυθορμητισμό και τη φυσικότητα των πρώιμων προγόνων μας.

Τι είναι πολιτισμός;

Υπάρχουν πολλοί πιθανοί ορισμοί της λέξης *πολιτισμός*. Η προέλευσή της -από το *civis*, «πόλη» ή «άστυ»- υπαγορεύει πως ένας ελάχιστος ορισμός θα ήταν «αστική κουλτούρα». Ο πολιτισμός φαίνεται να σημαίνει και γραφή, καταμερισμό της εργασίας, γεωργία, οργανωμένους πολέμους, αύξηση του πληθυσμού και κοινωνική διαστρωμάτωση.

Παρόλα αυτά, τα τελευταία στοιχεία θέτουν υπό αμφισβήτηση την ιδέα ότι αυτά τα στοιχεία πηγαινούν πάντα μαζί. Για παράδειγμα, η εκτίμηση της Elizabeth Stone και του Paul Zimansky για τις σχέσεις εξουσίας στη μεσοποτάμια πόλη του Maskan-shapir (δημοσιευμένη τον Απρίλιο του 1995 στο *Scientific American*) προτείνει ότι η αστική κουλτούρα δε σήμαινε απαραίτητα και ταξική διαίρεση. Τα ευρήματά τους φαίνεται πως δείχνουν ότι ο πολιτισμός στην πλέον αρχική του φάση ήταν ελεύθερος από αυτά. Ακόμα, όμως, το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας του πολιτισμού της Εγγύς Ανατολής, της Μακρινής Ανατολής και της Κεντρικής Αμερικής είναι επίσης και ιστορία βασιλείας, σκλαβιάς, κατάκτησης, καλλιέργειας, υπερπληθυσμού και περιβαλλοντικής καταστροφής. Και αυτά τα στοιχεία συνεχίζουν στις πιο πρόσφατες φάσεις του πολιτισμού -το βιομηχανικό κράτος και την παγκόσμια αγορά- αν και τώρα το ίδιο το κράτος παίρνει τη θέση του βασιλιά, και η δουλεία γίνεται μισθωτή εργασία και ο άτυπος αποικισμός διεξάγεται μέσω των πολυεθνικών εταιρειών. Την ίδια στιγμή, ο μηχανισμός παραγωγής (που ξεκίνησε με τη γεωργία) καταλαμβάνει σχεδόν κάθε πτυχή της ανθρώπινης δημιουργικότητας, ο πληθυσμός εκτινάσσεται στα ύψη και οι οργανωμένοι πόλεμοι έχουν ως αποτέλεσμα επίπεδα αιματοχυσίας άνευ προηγουμένου.

Ίσως, αν κάποια από αυτά τα ανεπιθύμητα στοιχεία απουσίαζαν από τις πρώτες πόλεις, θα 'πρέπε να εστιάσω την κριτική μου στην «κουλτούρα της Αυτοκρατορίας» παρά στον ευρύτερο στόχο του «πολιτισμού». Ωστόσο, γνωρίζοντας πόσο λίγα ξέρουμε ακόμα για τα πρώτα αστικά κέντρα της Νεολιθικής εποχής, είναι δύσκολο να διαχωρίσουμε ξεκάθαρα τους δύο αυτούς όρους.

III. Πριμιτιβισμός εναντίον Πολιτισμού

Άγριος εαυτός-Εξημερωμένος εαυτός

Οι άνθρωποι διαμορφώνονται εκ γεννήσεώς τους από τον πολιτισμικό τους περίγυρο και από

τις αλληλεπιδράσεις με τους κοντινούς τους ανθρώπους. Ο πολιτισμός ελέγχει αυτές τις πρωταρχικές σχέσεις με τέτοιο τρόπο ώστε να εξημερώνει το νεογνό -κι αυτό για να το κάνει να συνηθίσει στη ζωή μέσα στο κοινωνικό οικοδόμημα, ένα βήμα μακρύτερα από την φύση. Η πραγματική διαδικασία εξημέρωσης περιγράφεται παρακάτω, χρησιμοποιώντας όρους δανεισμένους από τη σχολή της ψυχολογίας που αφορά στις σχέσεις μεταξύ αντικειμένων.

Το βρέφος ζει ολότελα στο τώρα σε μια κατάσταση αγνής εμπιστοσύνης και αθωότητας, στενά δεμένο με την μητέρα του. Αλλά καθώς μεγαλώνει, ανακαλύπτει ότι η μητέρα του είναι μια ξεχωριστή ύπαρξη με τις δικές της προτεραιότητες και όρια. Η εμπειρία της σχέσης του βρέφους αλλάζει από σχέση αυθόρμητης εμπιστοσύνης σε σχέση που επιχέεται από ανάγκη και προσμονή. Αυτό δημιουργεί ένα κενό ανάμεσα στον Εαυτό και στο Άλλο στην συνείδηση του παιδιού, το οποίο προσπαθεί να γεμίσει αυτό το όλο και βαθύτερο ρήγμα με μεταβατικά αντικείμενα -αρχικά, ίσως με ένα αρκουδάκι, αργότερα με εξαρτήσεις και πιστεύω που εξυπηρετούν στο γέμισμα του ψυχικού κενού και έτσι προσφέρουν μια αίσθηση ασφάλειας. Είναι η ισχυρή ανθρώπινη ανάγκη για μεταβατικά αντικείμενα που οδηγεί τα άτομα στην αναζήτηση για ιδιοκτησία και δύναμη, και αυτό γεννά γραφειοκρατίες και τεχνολογίες καθώς οι άνθρωποι κάνουν την προσπάθειά τους.

Αυτή η διαδικασία δε συμβαίνει με τον ίδιο τρόπο στην περίπτωση της πρωτόγονης ανατροφής, όπου το βρέφος μεταχειρίζεται με επιείκεια, σε μια συνεχή φυσική επαφή με έναν υπεύθυνο καθ' όλη τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας, και αργότερα υποβάλλεται σε μια ιεροτελεστία μετάβασης. Στις πρωτόγονες κουλτούρες η ανάγκη για μεταβατικά αντικείμενα φαίνεται πως ήταν ελάχιστη. Η ανθρωπολογική και η ψυχολογική έρευνα συγκλίνουν στο ότι πολλές από τις συναισθηματικές ασθένειες των πολιτισμένων ανθρώπων προέρχονται από την εγκατάλειψη των φυσικών μεθόδων ανατροφής και μνητικών ιεροτελεστιών απ' την κουλτούρα μας και της συστηματικής αντικατάστασής τους με αποξενωτικές παιδαγωγικές πρακτικές, από την κούνια έως το πανεπιστήμιο.

Υγεία: φυσική ή τεχνητή;

Σε όρους υγείας και ποιότητας ζωής, ο πολιτισμός ήταν και είναι μια μετριασμένη καταστροφή. Ο S. Boyd Eaton, υποστηρίζει στο βιβλίο του «*The Paleolithic Prescription*» (1988) ότι οι προγεωργικοί άνθρωποι έχαιραν ενός γενικά υγιεινού τρόπου ζωής και ότι ο καρκίνος, οι καρδιακές ασθένειες, τα εμφράγματα, ο διαβήτης, το εμφύσημα, η υπέρταση και η κίρρωση -που όλα μαζί οδηγούν στο 75% όλων των θανάτων στα βιομηχανοποιημένα έθνη- προκαλούνται από τους πολιτισμένους τρόπους ζωής μας. Με όρους διαίτας και άσκησης, οι προγεωργικοί τρόποι ζωής έδειξαν μια καθαρή ανωτερότητα σε σχέση με εκείνους των αγροτικών και πολιτισμένων ανθρώπων.

Οι περίφημες αυξήσεις στη διάρκεια ζωής στους πολιτισμένους πληθυσμούς δεν έχουν προέλθει από θαυμαστά φάρμακα, αλλά κατά κόρον από καλύτερη υγειονομία -μια διόρθωση των συνθηκών που δημιουργήθηκαν από τον υπερπληθυσμό των πόλεων- και από τις μειώσεις της θνησιμότητας νεογνών. Είναι αλήθεια πως πολλές ζωές έχουν σωθεί από τα σύγχρονα αντιβιοτικά. Παρ' όλ' αυτά, τα αντιβιοτικά φαίνεται πως είναι επίσης υπεύθυνα για την εξέλιξη ανθεκτικών γενεών μικροβίων, για τα οποία φοβούνται τώρα οι ειδικοί υγείας πως θα παράγουν άνευ προηγουμένου επιδημίες τον επόμενο αιώνα.

Η αρχαία πρακτική της βοτανολογίας, ενδείξεις της οποίας χρονολογούνται πίσω

τουλάχιστον 60.000 χρόνια, εφαρμόζεται με ενστικτώδη τρόπο από όλα τα ανώτερα ζώα. Η βοτανική γνώση δημιούργησε τη βάση της σύγχρονης φαρμακευτικής και παραμένει κατά πολλούς τρόπους ανώτερή της. Σε αμέτρητα παραδείγματα, τα σύγχρονα συνθετικά φάρμακα έχουν αντικαταστήσει τα βότανα όχι επειδή είναι πιο αποτελεσματικά ή ασφαλή, αλλά επειδή είναι περισσότερο επικερδής η κατασκευή τους.

Άλλες μορφές «φυσικής» ίασης -οι μαλάξεις, το «φαινόμενο placebo», η χρήση του διαλογισμού και της φαντασίωσης- έχει φανεί επίσης πως είναι αποτελεσματικές. Οι φαρμακευτικοί ιατροί Bernie Siegel και Deepak Chopra είναι κριτικοί απέναντι στα μηχανοποιημένα φάρμακα και λένε ότι το μέλλον των επαγγελματιών υγείας βρίσκεται προς την κατεύθυνση των στασιακών και φυσικών θεραπειών.

Πνευματικότητα: ωμή ή μαγειρεμένη;

Η πνευματικότητα σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους -ταπεινότητα σε μια ύψιστη δύναμη ή δυνάμεις· συμπόνοια για τον πόνο των άλλων· υπακοή σε μια γενεαλογία ή παράδοση· μια αισθητή σύνδεση με τη Γη ή τη Φύση· εξέλιξη προς «υψηλότερα» επίπεδα συνείδησης· ή μυστηριακή εμπειρία της ενότητας με όλη τη ζωή ή το Θεό. Λαμβάνοντας υπ' όψιν καθέναν από αυτούς τους θεμελιώδεις τρόπους ορισμού ή βιώματος του θείου, η αυθόρμητη πνευματικότητα φαίνεται να έχει γίνει συνταγματική, δογματική, ακόμα και στρατιωτική, με τη μεγέθυνση του πολιτισμού. Ενώ κάποιοι από τους ιδρυτές των παγκόσμιων θρησκειών ήταν προαισθηματικά πρωτογονιστές (ο Ιησούς, ο Λάο Τσε, ο Βούδας), οι ακόλουθοί τους συχνά περιέθαλψαν την ανάπτυξη των κυριαρχικών ιεραρχιών.

Η εικόνα δεν είναι πάντα τόσο απλή, ωστόσο. Η αμιγώς πολιτισμένη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία έχει παράγει δύο από τους μεγάλους πριμιτιβιστές της Δύσης· τον Άγιο Φραγκίσκο και την Αγία Κλαιρ. Ενώ τα νεοσαμανικά, χορτοφαγικά και βοτανολογικά κινήματα της Γερμανίας των αρχών του 20^{ου} αιώνα προσέλκυσαν τους αρχιεξουσιαστές Χάινριχ Χίμλερ και Αδόλφο Χίτλερ. Φυσικά, ο μιλιταρισμός του ναζισμού και η άκαμπτη κυριαρχική οργάνωση ήταν εντελώς ξένες προς την πρωτόγονη ζωή, ενώ η εθελοντική φτώχεια του Άγιου Φραγκίσκου και της Αγίας Κλαιρ και η μεταχείριση των ζώων ως ιερά ήταν αναμνήσεις του τρόπου ζωής και της κοσμοθεωρίας των περισσότερων τροφοσυλλεκτών-κυνηγών. Αν ο ναζισμός ήταν πρωτογονικός, τότε ήταν μονάχα τελείως επιλεκτικά.

Μια εκτίμηση αυτών των ιστορικών ειρωνιών θα ήταν χρήσιμη στο να μας βοηθήσει να απομονώσουμε τα στοιχειώδη μιας αληθινής πρωτογονικής πνευματικότητας -η οποία θα περιλαμβάνει τον αυθορμητισμό, την αλληλοβοήθεια, την ενθάρρυνση της φυσικής ποικιλίας, την αγάπη για τη φύση και τη συμπόνοια για τους άλλους. Όπως οι πνευματικοί δάσκαλοι επέμεναν πάντα, είναι το πνεύμα (ή το επίπεδο της συνείδησης) αυτό που είναι σημαντικό, όχι η μορφή (ονόματα, ιδεολογίες και τεχνικές). Και καθώς από την οπτική της ιδέας του Teilhard de Chardin για την πνευματική εξέλιξη η πρωτογονική πνευματικότητα μπορεί αρχικά να δείχνει ως αντιεξελικτική ή οπισθοδρομική, τα στοιχεία που έχουμε επισημάνει είναι διαχρονικά και διεξελικτικά -είναι προσιτά σε όλα τα επίπεδα, σε όλους τους χρόνους, για όλους τους ανθρώπους. Μόνο όταν πάψουμε να βλέπουμε τον πολιτισμό με όρους θεωριών πολιτισμικής εξέλιξης και τον δούμε ως απλά μία από τις πολλές πιθανές μορφές κοινωνικής οργάνωσης, θα αρχίσουμε να

καταλαβαίνουμε γιατί η θρησκεία μπορεί να είναι απελευθερωτική, διαφωτιστική και δυναμωτική όταν καθορίζεται με συνέπεια από τα πριμιτιβιστικά ιδεώδη· ή απονεκρωτική και καταπιεστική όταν υιοθετείται για να υπηρετήσει τα συμφέροντα της εξουσίας.

Οικονομία: ελεύθερη ή ανεκτή;

Κατά βάση, η οικονομία είναι ο τρόπος που συνδέονται οι άνθρωποι με τη γη και μεταξύ τους στη διαδικασία εκπλήρωσης των υλικών επιθυμιών και αναγκών τους. Στις πιο πρωτόγονες κοινωνίες, αυτές οι σχέσεις ήταν άμεσες και ξεκάθαρες. Η γη, το καταφύγιο και το φαγητό ήταν δωρεάν. Τα πάντα μοιράζονται, δεν υπάρχουν πλούσιοι ή φτωχοί άνθρωποι, και η ευτυχία δεν έχει να κάνει με τον πολλαπλασιασμό των υλικών ιδιοκτησιών. Ο πρωτόγονος ζει σε μια σχετική αφθονία (όλες του οι ανάγκες και οι επιθυμίες καλύπτονται εύκολα) και έχει πολύ ελεύθερο χρόνο.

Ο πολιτισμός, εν αντιθέσει, στέκεται σε δύο οικονομικούς στύλους -την τεχνολογική καινοτομία και την αγορά. Η «τεχνολογία» εδώ περιλαμβάνει τα πάντα από το άροτρο μέχρι τον πυρηνικό αντιδραστήρα- όλα είναι μέσα για να εξάγουμε πιο αποτελεσματικά ενέργεια και πρώτες ύλες από τη φύση. Μα η αποτελεσματικότητα απαιτεί την απολυτοποίηση του χρόνου, και έτσι ο πολιτισμός φέρνει πάντα μαζί του μια προαπασχόληση του παρελθόντος και του μέλλοντος: φαινομενικά η τρέχουσα στιγμή σχεδόν εξαφανίζεται από την όψη μας. Η άνοδος της αποτελεσματικότητας πάνω από τις ανθρώπινες αξίες είναι η επιτομή του εργοστασίου -του αυτοματοποιημένου εργοταξίου- στο οποίο ο εργάτης γίνεται σχεδόν ένα εξάρτημα της μηχανής, ένας σκλάβος των ρολογιών και των μισθών.

Η αγορά είναι ο τρόπος του πολιτισμού να εξισώνει ανόμοια πράγματα μέσω μιας διαδικασίας συναλλαγής. Καθώς μεγαλώνουμε συνηθίζουμε να αξιολογούμε τα πάντα σύμφωνα με τα χρήματα, τείνουμε να χάσουμε την αίσθηση της μοναδικότητας των πραγμάτων. Πόσο, εξάλλου, αξίζει ένα ζώο, ή ένα βουνό, ή ένα κοκκινόκορμο δέντρο, ή μια ώρα ανθρώπινης ζωής; Η αγορά μας δίνει μια αριθμητική απάντηση βασισμένη στην έλλειψη και τη ζήτηση. Στο βαθμό που πιστεύουμε πως τέτοιες αξίες έχουν νόημα, ζούμε σε έναν κόσμο που είναι αποϊεροποιημένος και αναισθητοποιημένος, χωρίς καρδιά ή πνεύμα.

Μπορούμε να πάρουμε μια ιδέα τρόπων για να ξεφύγουμε από το οικολογικά καταστροφικό, απονεκρωτικό οικονομικό κλουβί μας εξετάζοντας όχι μόνο τους πρωτόγονους τρόπους ζωής, αλλά και τις προτάσεις του οικονομολόγου E. F. Schumacher, τις εμπειρίες των ανθρώπων στις ουτοπικές κοινότητες στις οποίες η τεχνολογία και το χρήμα είναι περιορισμένα, και τις ζωές των ατόμων που έχουν υιοθετήσει μια στάση εθελοντικής απλότητας.

Κυβέρνηση: προς σύνθεση ή αποσύνθεση;

Στις πιο πρωτόγονες ανθρώπινες κοινωνίες δεν υπήρχαν αρχηγοί, αφεντικά, πολιτική, νόμοι, έγκλημα ή φόροι. Υπάρχει συνήθως ελάχιστη κατανομή της εργασίας ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες, και όπου υπάρχει τέτοια κατανομή λαμβάνονται υπ' όψιν εξίσου -λιγότερο ή περισσότερο- οι συνεισφορές και των δύο φύλων. Πιθανόν ως αποτέλεσμα, πολλοί τροφοσυλλέκτες είναι σχετικά ειρηνικοί (ο ανθρωπολόγος Richard Lee βρήκε ότι οι Kung, πυγμαίοι της νότιας Αφρικής, μισούν την πάλη και πιστεύουν ότι όποιος τσακωνόταν θα ήταν χαζός).

Με τη γεωργία συνήθως έρχεται και η κατανομή της εργασίας, η αυξημένη σεξουαλική

ανισότητα και η αρχή της κοινωνικής ιεραρχίας. Ιερείς, βασιλείς και οργανωμένοι, απρόσωποι πόλεμοι φαίνεται πως έρχονται όλα μαζί σε ένα πακέτο. Φαινομενικά, οι νόμοι και τα σύνορα ορίζουν τη δημιουργία του αναπτειρωμένου κράτους. Το κράτος ως μια εστίαση του εξαναγκασμού και της βίας έφτασε στο αποκορύφωμά του κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα στον αποικισμό, το φασισμό και το σταλινισμό. Ακόμα και το δημοκρατικό βιομηχανικό κράτος λειτουργεί ουσιαστικά ως ένα όργανο αποικιστικής καταπίεσης και εγχώριου εξανδραποδισμού μέσω των πολυεθνικών εταιρειών, δίνοντας στους κατοίκους του απλώς την επιλογή ανάμεσα σε επιλεγμένους επαγγελματίες γραφειοκράτες που αντιπροσωπεύουν τα πολιτικά κόμματα με ελάχιστα διαφοροποιούμενες προτάσεις για την ανάπτυξη της εξουσίας των εταιριών.

Ξεκινώντας με τον William Godwin στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, οι αναρχικοί κοινωνικοί φιλόσοφοι έχουν προσφέρει μια κριτική αντίστιξη στον αυξανόμενο ριζικό κρατισμό των περισσότερων πολιτισμένων πολιτικών αρχηγών του κόσμου. Η κεντρική ιδέα του αναρχισμού είναι ότι τα ανθρώπινα όντα είναι θεμελιωδώς κοινωνικά: όταν αφήνονται, τείνουν να συνεργάζονται για το αμοιβαίο τους όφελος. Πάντα θα υπάρχουν εξαιρέσεις, αλλά αυτές αντιμετωπίζονται ανεπίσημα και σε ξεχωριστή βάση. Πολλοί αναρχικοί επικαλούνται την αθηναϊκή πόλη, τους «τομείς» του Παρισιού κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, τις συναντήσεις της Νέας Αγγλίας του 18^{ου} αιώνα, τις περίφημες συνελεύσεις στην Βαρκελώνη τα τέλη της δεκαετίας του '30, και την γενική απεργία του Παρισιού το 1968 ως θετικά παραδείγματα της αναρχίας στην πράξη. Τονίζουν την πιθανότητα ενός είδους κοινωνικής οικολογίας, στην οποία επιτρέπεται να ανθίσει η ποικιλία και ο αυθορμητισμός στα ανθρώπινα ζητήματα και τη φύση.

Καθώς οι κριτικοί συνεχίζουν να περιγράφουν τον αναρχισμό ως μια πρακτική αποτυχία, οι οργανωτικοί και συστημικοί θεωρητικοί Tom Peters και Peter Senge ευαγγελίζονται τη μετατροπή των ιεραρχικών, γραφειοκρατικών οργανώσεων σε πιο αποκεντρωμένες, αυτόνομες και αυθόρμητες. Αυτή η μετατροπή βρίσκεται υπό εξέλιξη -απ' όλα τα μέρη- στις πολυεθνικές επιχειρήσεις που σχηματίζουν τη ραχοκοκκαλιά του βιομηχανικού πολιτισμού.

Πολιτισμός και φύση

Οι πολιτισμένοι άνθρωποι έχουν συνηθίσει σε μια ανθρωποκεντρική οπτική του κόσμου. Το ενδιαφέρον μας για το περιβάλλον είναι ωφελμιστικό: έχει αξία επειδή προορίζεται για χρήση (ή για μελλοντική χρήση) από ανθρώπινα όντα -ακόμα και ως μέρος για κατασκήνωση και χαλάρωση.

Οι πρωτόγονοι άνθρωποι, από την άλλη, έτειναν να βλέπουν τη φύση ως ουσιαστικά σημαντική. Σε πολλούς πολιτισμούς οι απαγορεύσεις αφορούσαν στην υπερθηρία ή στο κόψιμο των δέντρων. Οι ιθαγενείς της Αυστραλίας πίστευαν ότι ο πρωταρχικός τους σκοπός στο κοσμικό σχήμα των πραγμάτων ήταν να φροντίζουν τη γη, το οποίο σήμαινε να εκτελούν τελετές για την περιοδική ανανέωση των φυτικών και των ζωικών ειδών, και του τοπίου του ίδιου.

Η διαφορά στα αποτελέσματα ανάμεσα στην ανθρωποκεντρική και την οικοκεντρική κοσμοθεωρία είναι ανυπολόγιστη. Σήμερα, εμείς τα ανθρώπινα όντα -ενώ θεωρούμε τους εαυτούς μας ως το πιο έξυπνο είδος στον πλανήτη- είμαστε παγιδευμένοι στο πιο ηλίθιο εγχείρημα που θα μπορούσαμε να φανταστούμε: στην καταστροφή του ίδιου του συστήματος φυσικής ζωής που μας στηρίζει. Αρκεί να αναφέρουμε εδώ ζητήματα όπως η τυπική μεταχείριση των ζώων μαζικής βιομηχανικής εκτροφής, τη καταστροφή του εδάφους, η μόλυνση του αέρα και του νερού, και η

εξαφάνιση των άγριων ειδών, καθώς αυτοί οι τρόμοι είναι καλά καταγεγραμμένοι. Φαίνεται απίθανο αυτά να είχαν προκύψει αν δεν υπήρχε μια περιχαρακωμένη και όλο και βαθύτερη τάση σκέψης που διαχωρίζει την ανθρωπότητα από το φυσικό της πλαίσιο και αρνείται την έμφυτη αξία της μη ανθρώπινης φύσης.

Η ρίζα και η μεγέθυνση αυτής της τάσης να μεταχειριζόμαστε τη φύση ως αντικείμενο ξεχωριστό από τους εαυτούς μας μπορεί να εντοπιστεί στη Νεολιθική επανάσταση, και μέσω ποικίλων σταδίων εντατικοποίησης και γιγάντωσης του πολιτισμού. Κάποιος μπορεί επίσης να εντοπίσει την αντίταξη της τάσης αυτής από τον πρωτογονισμό στους πρώιμους Ταοϊστές έως τους σημερινούς βαθείς οικολόγους, οικοφεμινιστές και υποστηρικτές της θεωρίας των βιοπεριοχών.

Πώς παρηγορούμαστε για το χαμό της φύσης μας

Πώς αναπληρώνουμε το χαμό του πρωτόγονου τρόπου ζωής μας; Η ψυχοθεραπεία, η άσκηση και τα προγράμματα διαίτης, οι βιομηχανίες διακοπών και διασκέδασης, και τα προγράμματα κοινωνικής ευημερίας έχουν καταστεί αναγκαία για το πολιτισμένο, βιομηχανοποιημένο τρόπο ζωής μας. Το συσσωρευμένο κόστος αυτών των ανταμειπτικών προσπαθειών είναι ευρύ: στις πιο πολλές περιπτώσεις είναι μόνο καταπραϊντικά.

Η ιατρική κοινότητα μας λέει τώρα ότι η σύγχρονη διατροφή μας με φτωχά σε ίνες, πλούσια σε λίπη επεξεργασμένα τρόφιμα, είναι καταστροφική για την υγεία μας. Αλλά ποιο ακριβώς είναι το κόστος -σε όρους νοσοκομειακών κλινών, χειρουργείων, πρώιμων θανάτων, κτλ.; Μια σκληρή αλλά συντηρητική εκτίμηση μιλάει για δεκάδες δισεκατομμυρίων δολαρίων το χρόνο μονάχα στη Βόρεια Αμερική.

Στις προμετωπίδες των κινημάτων ευημερίας βρίσκονται οι υπερασπιστές των φυσικών τροφών, των προγραμμάτων άσκησης (συμπεριλαμβανομένης της πεζοπορίας και της κατασκήνωσης), της βοτανολογίας, και άλλων θεραπειών που στοχεύουν συγκεκριμένα στο να φέρουν τα υπερπολιτισμένα άτομα σε επαφή με την έμφυτη πηγή της υγείας μέσα στα ίδια τους τα πιεσμένα και καταπιεσμένα σώματα.

Οι σύγχρονες προσεγγίσεις της ψυχολογίας στοχεύουν στην ανάκτηση χαμένων δόσεων της πρωτόγονης ψυχής διαμέσου εργασίας με το «εσώτερο παιδί», μέσω του οποίου οι ενήλικοι παρηγορούνται για τις αποξενωμένες παιδικές τους ηλικίες· είτε με οπτικούς στόχους αντρών ή γυναικών, μέσω των οποίων οι άνθρωποι αναζητούν την πρόσβαση στον «άγριο άνδρα» ή την «άγρια γυναίκα» μέσα τους.

Όλες αυτές οι φυσικές, ψυχολογικές, ακόμα και πνευματικής φύσεως προσπάθειες είναι χρήσιμα αντίδοτα για τη στενοχώρια του πολιτισμού. Θα πρέπει να αναρωτηθούμε, ωστόσο, αν θα ήταν καλύτερο απλά να σταματήσουμε να δημιουργούμε τα προβλήματα που αυτά τα προγράμματα και οι θεραπείες σκοπεύουν να διορθώσουν.

IV. Ερωτήσεις & Αντιρρήσεις

i) Δεν είναι ο πολιτισμός απλά η αναπόφευκτη έκφραση της εξελικτικής επιταγής όπως αυτή μεταφράζεται μέσω της ανθρώπινης κοινωνίας; Δεν είναι ο πριμιτιβισμός γι' αυτό το λόγο οπισθοδρομικός;

Έχουμε συνηθίσει να σκεφτόμαστε την ιστορία του δυτικού πολιτισμού ως μια αναπόφευκτη εξελικτική πρόοδο. Αλλά αυτό υπαγορεύει πως όλοι οι άνθρωποι του κόσμου που δεν ανέπτυξαν αυθόρμητα δικούς τους πολιτισμούς ήταν λιγότερο εξελιγμένοι από εμάς, ή απλά «πίσω». Δε σκέφτονται έτσι όμως όλοι οι ανθρωπολόγοι που έχουν περάσει καιρό μαζί με τέτοιους ανθρώπους. Πράγματι, σύμφωνα με την πολιτισμική υλιστική σχολή σκέψης, αρθρωμένη κυρίως από τον Marvin Harris, η κοινωνική αλλαγή στην κατεύθυνση της τεχνολογικής καινοτομίας και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης τροφοδοτούνται όχι τόσο από κάποια έμφυτη εξελικτική ανάγκη όσο από κρίσεις που προκαλούνται από τον υπερπληθυσμό και τη στέρηση των πόρων.

ii) Δεν ήταν η πρωτόγονη ζωή απαίσια; Θα θέλαμε πραγματικά να επιστρέψουμε στο κνήγι και στη συλλογή καρπών, ζώντας χωρίς τα σύγχρονα προνόμια και ανέσεις;

Η τοποθέτηση ενός αστικού ατόμου στη φύση χωρίς τα προνόμια και τις ανέσεις θα ήταν τόσο σκληρή όσο και η εγκατάλειψη ενός εξημερωμένου κατοικίδιου στο δρόμο. Ακόμα και εάν το ζώο επιβίωνε, θα ήταν αξιολύπητο. Και εμείς θα ήμασταν αξιολύπητοι επίσης, αν μας αποσπούσαν απότομα τα εφόδια του πολιτισμού μας. Παρ' όλ' αυτά, τα άγρια ξαδέρφια των υποθετικών ζώων συντροφιάς μας -είτε ενός παπαγάλου, είτε ενός κύνου ή ενός αιλουροειδούς- ζουν αρκετά χαρούμενα μακριά από τα σπίτια και το συσκευασμένο φαγητό για κατοικίδια και αντιστέκονται στις προσπάθειές μας να τα αιχμαλωτίσουμε και να τα εξημερώσουμε, όπως οι πρωτόγονοι άνθρωποι ζουν αρκετά χαρούμενα χωρίς τον πολιτισμό και συχνά αντιστέκονται στην επιβολή του. Ξεκάθαρα, τα ζώα (συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπου) μπορούν να υιοθετήσουν είτε άγριους είτε εξημερωμένους τρόπους ζωής με το πέρασ διαφόρων γενεών, ενώ τα ενήλικα άτομα τείνουν να είναι λιγότερο ευπροσάρμοστα. Στα μάτια πολλών εκ των υπερασπιστών του, ο πριμιτιβισμός υπαγορεύει μια κατεύθυνση κοινωνικής αλλαγής μέσα στο χρόνο, ως αντιτιθέμενη σε μια άμεση, όλα-ή-τίποτα αλλαγή. Εμείς στο βιομηχανικό κόσμο έχουμε σταδιακά συνηθίσει σε ένα τρόπο ζωής που φαίνεται να μας οδηγεί σε ένα παγκόσμιο βιολογικό ολοκαύτωμα. Η ερώτηση είναι, οφείλουμε να επιλέξουμε την σταδιακή συνήθεια σε έναν άλλο τρόπο ζωής -έναν που θα συνδέει πιο επιτυχώς τους ανθρώπινους σκοπούς με τις οικολογικές επιταγές- ή να προσκολληθούμε στις τωρινές μας επιλογές μέχρι το πικρό τέλος;

Προφανώς, δε μπορούμε να γυρίσουμε πίσω το ρολόι. Μα είμαστε σε ένα σημείο στην ιστορία που όχι μόνο μπορούμε, αλλά πρέπει να επιλέξουμε και να διαλέξουμε από τα υπάρχοντα και περασμένα στοιχεία του ανθρώπινου πολιτισμού για να βρούμε εκείνα που είναι περισσότερο ανθρώπινα και βιώσιμα. Καθώς η νέα κουλτούρα που θα δημιουργήσουμε από αυτό δεν θα αντιπροσωπεύει απλά μια άμεση επιστροφή στην συλλογή άγριας τροφής, θα μπορούσε να αναπληρώσει μεγάλο μέρος της ελευθερίας, της φυσικότητας και της ζωτικότητας που έχουμε ανταλλάξει για τα τεχνάσματα του πολιτισμού, και θα μπορούσε να περιλαμβάνει νέες εκδόσεις

πολιτισμικών μορφών με ρίζες στο απόμακρο παρελθόν της ανθρωπότητας. Δε χρειάζεται να μιμηθούμε δουλοπρεπώς το παρελθόν: μπορούμε, αντίθετα, να εμπνευστούμε από τα καλύτερα παραδείγματα της ανθρώπινης προσαρμογής, παλιάς και τωρινής. Αντί «επιστροφής», πρέπει να σκεφτούμε αυτή τη διαδικασία ως «επιστροφή στο σωστό δρόμο».

iii) Δεν έχουμε αποκτήσει σημαντικές γνώσεις και ικανότητες μέσω του πολιτισμού; Δε θα ήταν χαζό και κοντόφθαλμο να απαρνηθούμε αυτές τις προόδους;

Αν τα ανθρώπινα όντα είναι ως επί το πλείστον καλά, κοινωνικά και δημιουργικά από τη φύση τους, είναι αναπόφευκτο το γεγονός ότι πολλά από όσα έχουμε κάνει στη διαδικασία ανάπτυξης του πολιτισμού αξίζει να τα διατηρήσουμε, ακόμα κι αν η προσπάθεια ως όλον λοξοδρόμησε. Αλλά πώς αποφασίζουμε τι πρέπει να κρατήσουμε; Προφανώς, πρέπει να συμφωνήσουμε σε κάποια κριτήρια. Θα πρότεινα πως το πρώτο κριτήριό μας πρέπει να είναι η οικολογική βιωσιμότητα. Ποιες δραστηριότητες μπορούν να συνεχιστούν διαμέσου πολλών γενεών με ελάχιστο περιβαλλοντικό κόστος; Ένα δεύτερο κριτήριο ίσως να ήταν το τι είδους δραστηριότητες προωθούν -παρά υποβαθμίζουν- την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ελευθερία.

iv) Αν τα ανθρώπινα όντα είναι εκ φύσεως καλά, τότε γιατί κάναμε το λάθος να δημιουργήσουμε πολιτισμό; Αυτές οι δύο προτάσεις (τα ανθρώπινα όντα είναι καλά, ο πολιτισμός είναι κακός) δεν είναι αντιφατικές;

Μόνο αν ληφθούν ως απόλυτες. Η ανθρώπινη φύση είναι εύπλαστη, οι ποιότητές της αλλάζουν κατά κάποιο τρόπο σύμφωνα με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Επιπρόσθετα, η ανθρωπότητα δεν είναι ένα κλειστό σύστημα. Υπάρχουμε μέσα σ' ένα φυσικό κόσμο που είναι, ως ολότητα, «καλός», μα είναι υποκείμενο σπάνιων καταστροφών. Ίσως οι αρχικές φάσεις του πολιτισμού να ήταν η τραυματική αντίδραση της ανθρωπότητας στους φοβερούς παγκόσμιους κατακλυσμούς που συνόδευαν και ακολούθησαν το τέλος του Πλειστόκαινου. Η βασιλεία και ο πόλεμος μπορεί να προέκυψαν ως στρατηγικές επιβίωσης. Τότε, ίσως ο ίδιος ο πολιτισμός να έγινε ένας μηχανισμός για τον επανατραυματισμό κάθε νέας γενιάς, διατηρώντας και αναπαράγοντας έτσι την ίδια τη ψυχοκοινωνική του βάση.

v) Ποιες πρακτικές προτάσεις για το μέλλον πηγάζουν από τον πριμιτιβισμό; Δεν μπορούμε να επαναστραφούμε όλοι στη συλλογή και στο κυνήγι σήμερα επειδή είμαστε απλά πάρα πολλοί. Μπορεί ο πριμιτιβισμός να προσφέρει ένα πρακτικό σχέδιο για να ζήσουμε;

Καμία φιλοσοφία ή «-ισμός» δεν είναι μια μαγική φόρμουλα για τη λύση όλων των ανθρώπινων προβλημάτων. Ο πριμιτιβισμός δεν προσφέρει εύκολες απαντήσεις, μα προτείνει μια εναλλακτική κατεύθυνση ή σύνολο αξιών. Για πολλούς αιώνες, ο πολιτισμός ταξιδεύει προς την κατεύθυνση της τεχνητότητας, του ελέγχου και της κυριαρχίας. Ο πριμιτιβισμός μας λέει ότι υπάρχει ένα έμφυτο όριο στη συνεχή μας κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση, και ότι σε κάποιο σημείο πρέπει να αρχίσουμε να επιλέγουμε την επαναφορά μας στη φύση. Ο στόχος μιας πριμιτιβιστικής κριτικής του πολιτισμού δεν είναι απαραίτητα να επιμείνει σε μια απόλυτη απόρριψη κάθε πτυχής της σύγχρονης ζωής, μα να βοηθήσει στη διαφώτιση θεμάτων έτσι ώστε να μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα τις ανταλλαγές που κάνουμε τώρα, να βαθύνει τη διαδικασία του

επανασυμβιβασμού των κερδών μας με της φύσης, και συνεπώς να συμβάλλει στον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών συμβολαίων της κοινωνίας μας.

V. Κάποιες Καταληκτικές Σκέψεις

Σε κάθε συζήτηση για τον πριμιτιβισμό πρέπει να έχουμε στο νου μας το «καλό» πρόσωπο του πολιτισμού -αυτό που χαρακτηρίζεται (σύμφωνα με τα λόγια του Λούις Μάμφορντ) από

«...την εφεύρεση και τη διατήρηση των καταγεγραμμένων αρχείων, τη μεγέθυνση των οπτικών και μουσικών τεχνών, την προσπάθεια διεύρυνσης του κύκλου τηλεπικοινωνίας και οικονομικής επικοινωνίας πολύ πιο πέρα από το εύρος της όποιας τοπικής κοινότητας· τελικά, τον σκοπό να γίνουν προσιτές σε όλους (τους ανθρώπους) οι ανακαλύψεις και οι εφευρέσεις και οι δημιουργίες, οι δουλειές της τέχνης και της σκέψης, οι αξίες και οι σκοποί που κάθε μεμονωμένη ομάδα έχει ανακαλύψει.»

Ο πολιτισμός δε φέρνει μόνο προνόμια, αλλά επίσης την ευκαιρία να σκεφτείς όπως σκέφτηκε ο Πλάτωνας ή ο Θωρώ, να ταξιδέψεις σε μακρινά μέρη, και να ζήσεις υπό την προστασία ενός νομικού συστήματος που εγγυάται συγκεκριμένα δικαιώματα. Πώς θα μπορούσαμε να αρνηθούμε την αξία αυτών των πραγμάτων;

Φυσικά, θα θέλαμε να τα έχουμε όλα: θα θέλαμε να διατηρήσουμε τα κεκτημένα οφέλη του πολιτισμού περιορίζοντας την καταστροφικότητά του. Μα δεν έχουμε βρει ακόμα ένα τρόπο να το κάνουμε. Και δεν πρόκειται να το βρούμε ενώ αρνούμαστε αυτά που έχουμε αφήσει πίσω μας και τις επιπτώσεις από όσα κάνουμε τώρα.

Παρόλο που προτρέπω να είμαστε κριτικοί απέναντι στον πολιτισμό, δεν προτείνω πως είμαστε σε θέση τώρα να του αποδώσουμε μια τελική κρίση. Είναι ολότελα πιθανό πως στεκόμαστε στο κατώφλι μια πολιτισμικής μετάλλαξης προς ένα τρόπο ζωής που θα χαρακτηρίζεται από σχετικά υψηλότερο βαθμό ευχαρίστησης, δημιουργικότητας, δικαιοσύνης και βιωσιμότητας σε σχέση με όσα ίσχυαν σε κάποια ανθρώπινη κοινωνία έως τώρα. Αν είμαστε σε θέση να ακολουθήσουμε αυτή τη μετάλλαξη μέχρι το πέρας της, και αν αποκαλέσουμε το αποτέλεσμα της «πολιτισμό», τότε σίγουρα θα μπορούμε να ανακηρύξουμε τον πολιτισμό ως μια πασιφανή επιτυχία.

FNXVX
MMXII